

Suuri valiokunta

Valtioneuvoston selvitys: Komission säädösehdotukset ihmisten käyttöön tarkoitetun veden kanssa kosketuksissa olevien materiaalien terveydellisistä vaatimuksista

Valtioneuvostolle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvosto on toimittanut eduskuntaan perustuslain 97 §:n mukaisen selvityksen E 47/2023 vp komission säädösehdotuksesta ihmisten käyttöön tarkoitetun veden kanssa kosketuksissa olevien materiaalien terveydellisistä vaatimuksista.

Lausunto

Asiasta on annettu seuraava lausunto:

- ympäristövaliokunta YmVL 19/2023 vp
- sosiaali- ja terveysvaliokunta StVL 4/2023 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- neuvotteleva virkamies Jarkko Rapala, sosiaali- ja terveysministeriö
- erityisasiantuntija Tomi Marjamäki, ympäristöministeriö
- EU-erityisasiantuntija Sarita Friman, valtioneuvoston kanslia
- lainsäädäntöneuvos Johannes Leppo, valtioneuvoston kanslia

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Ehdotukset

Komissio on antanut ehdotukset kolmesta delegoidusta säädöksestä ja kolmesta täytäntöönpanosäädöksestä, joilla toimeenpannaan juomavesidirektiivin veden kanssa kosketuksissa olevat säännökset. Näitä ovat: (1) täytäntöönpanopäätös EU:ssa sallittujen lähtöaineiden, koostumusten ja ainesosien luetteloiden laatimisesta, (2) täytäntöönpanopäätös testaus- ja hyväksymismenettelmistä aineiden, koostumusten ja ainesosien sisällyttämiseksi EU:ssa sallittujen aineiden luetteloihin, (3) täytäntöönpanopäätössäädös lopullisten materiaalien testaus- ja hyväksymismenettelyistä ja -menetelmistä, (4) delegoitu asetus juomaveden kanssa kosketuksiin joutuvien tuotteiden

Valiokunnan lausunto SuVL 8/2023 vp

vaatimustenmukaisuuden arviointimenettelystä, (5) delegoitu asetus lähtöaineiden, koostumusten tai ainesosien sisällyttämisestä EU:ssa sallittujen aineiden luetteloihin tai poistamiseksi niistä ja (6) delegoitu asetus juomaveden kanssa kosketuksiin joutuvien tuotteiden merkitsemisestä.

Komission säädöksen tavoitteena on ottaa käyttöön hygieniää koskevat vähimmäisvaatimukset ja EU:n vaatimustenmukaisuusjärjestelmä ihmisten käyttöön tarkoitetun veden kanssa kosketuksiin joutuville materiaaleille. Siirtymäajan jälkeen markkinoille saatettavien veden kanssa kosketuksiin joutuvien tuotteiden valmistuksessa voidaan käyttää ainoastaan sellaisia materiaaleja, jotka sisältyvät EU:ssa sallittujen lähtöaineiden, koostumusten ja ainesosien luetteloihin, ja jotka on testattu ja merkitty säädösten edellyttämällä tavalla.

Ehdotuksien hyväksymistä koskeva menettely

Täytäntöönpanosäädökset hyväksytään asetuksen (EU) N:o 182/2011 5 artiklassa tarkoitettua tarkastelumenettelyä noudattaen. Komissiota avustaa nk. juomavesikomitea, joka antaa lausuntonsa ehdotuksesta määräenemmistöllä. Jos määräenemmistö äänestää ehdotetun täytäntöönpanosäädöksen puolesta, komissio hyväksyy sen. Jos määräenemmistö äänestää säädösehdotusta vastaan, komissio ei voi hyväksyä sitä. Mikäli komitea ei anna lausuntoa ehdotuksen puolesta tai sitä vastaan, komission tulee muuttaa ehdotusta tai viedä ehdotus muutoksenhakukomitean käsiteltäväksi.

Delegoitu säädös tulee direktiivin mukaan voimaan, jos Euroopan parlamentti tai neuvosto ei ole kahden kuukauden kuluessa siitä, kun asianomainen säädös on annettu tiedoksi Euroopan parlamentille ja neuvostolle, ilmaissut vastustavansa sitä tai jos sekä Euroopan parlamentti, että neuvosto ovat ennen mainitun määräajan päättymistä ilmoittaneet komissiolle, että ne eivät vastusta säädöstä. Euroopan parlamentin tai neuvoston aloitteesta tätä määräaika voidaan jatkaa kahdella kuukaudella. Neuvosto päättää vastustamisesta niin sanotulla vahvistetulla määräenemmistöllä (vähintään 72 % neuvoston jäsenistä; jäsenvaltioiden väkiluku vähintään 65 % EU:n väestöstä). Parlamentti tekee asiassa päätöksen jäsentensä enemmistöllä.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto katsoo, että komission säädösehdotusten tavoitteet ovat yleisesti kannatettavia talousveden terveydellisen laadun takaamiseksi ja sen varmistamiseksi, että ihmisten käyttöön tarkoitetun veden kanssa kosketuksiin tulevista materiaaleista ja tuotteista ei liukene veteen vieraita aineita terveydelle haitallisissa määrin. Komission ehdottamat säädösehdotukset ovat pääsääntöisesti hyväksyttävissä. Suomi suhtautuu erityisen kriittisesti yhteen ehdotettuun täytäntöönpanopäätökseen (Komission täytäntöönpanopäätös EU:ssa sallittujen lähtöaineiden, koostumusten ja ainesosien luetteloiden laatimisesta) ja delegoituun asetukseen (Komission delegoitu asetus juomaveden kanssa kosketuksiin joutuvien tuotteiden vaatimustenmukaisuuden arviointimenettelystä), eikä hyväksy niitä nyt ehdotetussa muodossa. Lisäksi Suomi suhtautuu varauksellisesti myös toiseen komission täytäntöönpanopäätökseen (Komission täytäntöönpanopäätös testaus- ja hyväksymismenetelmistä aineiden, koostumusten ja ainesosien sisällyttämiseksi EU:ssa sallittujen aineiden luetteloihin).

Valiokunnan lausunto SuVL 8/2023 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

(1) Vuonna 2021 voimaantulleella juomavesidirektiivillä (EU) 2020/2184 on otettu käyttöön kaikkialla EU:ssa sovellettavat terveysperusteiset hygieniata koskevat vähimmäisvaatimukset materiaaleille, jotka ovat kosketuksissa ihmisten käyttöön tarkoitetun veden kanssa. Direktiivissä asetetaan vaatimuksia myös juomavesiverkostojen materiaaleista veteen liukenevan lyijyn määrälle.

(2) Direktiivissä komissiolle on siirretty toimivaltaa antaa direktiivin säännöksiä tarkentavia delegoituja säädöksiä ja täytäntöönpanosäädöksiä. Näiden toimivaltuuksien perusteella komissio on antanut lokakuussa 2023 kuusi säädösehdotusta ihmisten käyttöön tarkoitetun veden kanssa kosketuksissa olevien materiaalien hyväksyttävyydestä vesilaitteistoissa käytettäväksi. Ehdotuksien mukaan vuoteen 2030 asetetun siirtymäajan jälkeen markkinoille saatettavien tuotteiden valmistuksessa voidaan käyttää ainoastaan sellaisia materiaaleja, jotka sisältyvät EU:ssa sallittujen materiaalien luetteluihin (nk. positiivilista), ja jotka on testattu ja merkitty säädösten edellyttämällä tavalla. Komissiota avustava juomavesikomitea käsittelee asiaa 15.12.2023. Komission tarkoituksena on tämän jälkeen antaa lopulliset täytäntöönpanosäädökset ja delegoidut asetukset viimeistään 12.1.2024. Säännösten on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2026 alussa.

(3) Suuri valiokunta pitää komission säädösehdotusten tavoitteita talousveden terveydellisen laadun takaamisesta yleisesti kannatettavina ja katsoo, että säädösehdotukset ovat pääsääntöisesti hyväksyttävissä. Valtioneuvoston tavoin suuri valiokunta katsoo kuitenkin, etteivät ehdotukset täytäntöönpanopäätökseksi EU:ssa sallittujen lähtöaineiden, koostumusten ja ainesosien luetteloiden laatimisesta ja delegoiduksi asetukseksi juomaveden kanssa kosketuksiin joutuvien tuotteiden vaatimustenmukaisuuden arviointimenettelystä ole hyväksyttävissä esitetystä muodostaan. Suuri valiokunta suhtautuu myös hyvin kriittisesti ehdotukseen täytäntöönpanopäätökseksi testaus- ja hyväksymismenetelmistä aineiden, koostumusten ja ainesosien sisällyttämiseksi EU:ssa sallittujen aineiden luetteluihin.

(4) Ympäristövaliokunnan (YmVL 19/2023 vp) ja sosiaali- ja terveysvaliokunnan (StVL 4/2023 vp) tavoin suuri valiokunta pitää erittäin kohtuuttomana ja ongelmallisena sitä, että komissio ei ole sisällyttänyt Suomessa ja Ruotsissa käytettäviä sinkinkadon kestäviä messinkiseoksia positiivilistalle, eikä se myöskään ole esittänyt ratkaisulleen kestäviä oikeudellisia ja tieteellisiä perusteita.

(5) Suuri valiokunta katsoo, ettei komission esitys tältä osin ole juomavesidirektiivin 11 artiklan 3 kohdan mukainen. Tämän säännöksen mukaan ensimmäisen positiivilistan tulisi perustua nykyisin kansallisiin sallittujen aineiden luetteluihin, muihin voimassa oleviin kansallisiin säännöksiin ja riskinarviointeihin, joiden perusteella tällaiset kansalliset luettelot on vahvistettu.

(6) Suuri valiokunta pitää ehdotusta Suomen ja Ruotsin osalta myös täysin suhteettomana ratkaisulla tavoiteltaviin terveyshyötyihin nähden ja katsoo, ettei siinä oteta asianmukaisella tavalla huomioon jäsenvaltioiden fysikaalis-kemiallisia eroja veden laadussa ja vedenlaadun asettamia materiaalivalintoja koskevia vaatimuksia vesilaitteistojen teknisen kestävyysnäkemyksen takaamiseksi.

Valiokunnan lausunto SuVL 8/2023 vp

(7) Toisin kuin muualla Euroopassa, Suomessa ja Ruotsissa vesi on pehmeää ja heikosti hapan-ta, mikä aiheuttaa nopeaa sinkinkatoa (korroosiota). Suomessa ja Ruotsissa veden laatu edellyt-tää pieniä määriä lyijyä sisältävien sinkinkadonkestävien messinkiseoksien käyttämistä vesilait-teistojen liitososissa, koska ne ovat korroosionkestäviä ja siten ehkäisevät vesivuotoja. Suuren valiokunnan saaman selvityksen mukaan Suomessa ja Ruotsissa lyijyn määrä ihmisten käyttöön tarkoitettussa vedessä on silti vain noin 5—10 prosenttia juomavesidirektiivissä talousvedelle sää-detystä lyijyn uudesta raja-arvosta (5 fĖg/l).

(8) Suomessa hanavesi on maailman puhtainta sinkin ja muiden terveydelle haitallisten epäpuh-tauksien osalta. Suuren valiokunnan käsityksen mukaan osassa jäsenmaista on aikoinaan käytet-ty lyijystä tehtyjä vesiputkia, ja niitä on vesijohtoverkostossa yhä. Tästä syystä niistä liukeneva lyijy on ollut muualla Euroopassa iso ongelma vuosikymmenten ajan. Suomessa ei ole käytetty lyijyputkia koskaan, ja sinkinkadon kestävästä messinkiosista lyijyä liukenee veteen hyvin vä-hän, mistä syystä Suomen talousveden lyijypitoisuudet ovat huomattavan pienet. Suomen ja Ruotsin talousveden säännöllisen valvonnan laatatiedot osoittavat, että nykyisin käytetyistä ma-teriaaleista lyijyä ei liukene veteen terveydelle haitallisissa määrin, eikä talousveden välityksellä elimistöön saatavan lyijyn siten voida katsoa aiheuttavan vedenkäyttäjille sellaista terveyshait-taa, jonka ehkäisemiseksi komission esitystä voisi pitää oikeasuhtaisena. Kuten sosiaali- ja ter-veysvaliokunta toteaa, messinkituotteiden käyttökiellolle ei Suomessa ole terveydellisiä perustei-ta.

(9) Suuren valiokunnan saaman selvityksen mukaan edellä esitetyt tieteelliseen tutkimukseen perustuvat tiedot ja kattava aineisto on toimitettu myös komission tietoon. Suuri valiokunta pitää välttämättömänä, että Suomen toimittama aineisto otetaan huomioon säädösehdotuksien valmis-telussa ja EU-tason päätöksenteossa. Suuri valiokunta pitää erittäin valitettavana, ettei komissio ole asianmukaisella tavalla ottanut edellä esitettyjä tieteellisiä tietoja ja muita sille toimitettuja selvityksiä säädösvalmistelussaan huomioon.

(10) Edellä esitetystä seuraa, että suuri valiokunta pitää perusteltuna valtioneuvoston neuvotte-lutavoitetta siitä, että kaikki jäsenvaltioiden tällä hetkellä kansallisesti hyväksytyt ja komissiolle juomavesidirektiivin mukaisesti notifioidut veden kanssa kosketuksissa olevat materiaalit tulee sisällyttää nyt määriteltäviin positiivilistoihin. Myös tavoite materiaaleista liukenevan lyijyn al-lokaatioprosentin muuttamisesta 50 prosentista 90 prosenttiin on kannatettavaa. Maailman ter-veysjärjestön näkemyksen mukaan lyijyä päätyy veteen pääosin vain vesilaitteistoissa käytettä-vistä materiaaleista.

(11) Suuri valiokunta tukee myös valtioneuvoston toissijaista neuvottelutavoitetta siitä, että siir-tymäajan, jolloin nyt käytössä olevia tuotteita voidaan käyttää ilman uusia rajoituksia lyijyn liu-kenemisesta, on oltava kaikissa olosuhteissa riittävän pitkä. Tällä hetkellä kansallisen hyväksyn-nän saaneita sinkinkadon kestäviä messinkiseoksia tulisi voida käyttää, kunnes korvaavia mate-riaaleja on riittävästi saatavilla. Suuri valiokunta katsoo, ettei komission ehdottama siirtymäaika vuoteen 2030 ole riittävä, vaan se vaarantaa pohjoismaisen alan teollisuuden toimintaedellytyk-set ja johtaa epäreiluun kilpailuasetelmaan suhteessa isojen jäsenvaltioiden suuriin tuottajiin vai-kuttaen tätä kautta kielteisesti sisämarkkinoiden toimintaedellytyksiin.

Valiokunnan lausunto SuVL 8/2023 vp

(12) Suuri valiokunta pitää valtioneuvoston näkemystä perusteltuna siitä, että kansallisesti tällä hetkellä hyväksytyjen materiaalien käytön siirtymäaika tulee asettaa ensisijaisesti vuoteen 2036.

(13) Sosiaali- ja terveysvaliokunnan tavoin suuri valiokunta pitää tärkeänä siirtymistä kohti vähälyijyistä tai lyijytöntä messinkiä tai muita korvaavia materiaaleja vesilaitteistoissa. Myös alan suomalainen teollisuus on sitoutunut vahvasti vihreään siirtymään, ilmastonmuutoksen torjuntaan, kierrätetyn materiaalin käyttämiseen sekä vähälyijyisten ja lyijyttömien tuotteiden kehittämistyöhön. Alan teollisuus tarvitsee kuitenkin riittävän pitkän siirtymäajan, jotta se ehtii kehittää uusia materiaaleja, mukauttaa tuotantomenetelmiään niitä vastaaviksi ja saattaa markkinoille uusista materiaaleista valmistettuja tuotteita. Vähintään siirtymäaikaa tulee jatkaa vuoden 2032 loppuun saakka.

(14) Suuri valiokunta pitää erittäin tärkeänä, että valtioneuvoston edelleen jatkaa aktiivista vaikuttamista kaikilla tasoilla kestävän kokonaisratkaisun aikaansaamiseksi ja säädöksiä muuttamiseksi Suomen kannalta parempaan suuntaan ja kohtuullisiksi.

(15) Mikäli ehdotukset tulevat voimaan nyt esitetyssä muodossaan, on niillä merkittäviä kielteisiä ja laajakantoisia taloudellisia vaikutuksia, joista on toimitettu tieto myös komissiolle. Kustannuksiksi on arvioitu noin 3,2—3,5 mrd. vuodessa pelkästään rakennetun asutokannan osalta sinä aikana, jolloin sinkinkadon kestäviä tuotteita ei olisi saatavilla. Myös tuotantomenetelmien muutoksista aiheutuu teollisuusyrityksille erittäin korkeat kustannukset. Jos sinkinkadon kestäviä materiaaleja ei voida Suomessa jatkossa käyttää vesilaitteistojen liitososissa uudis- ja korjausrakentamisessa, vesivuotovahinkojen ja niistä aiheutuvien kosteusvaurioiden ja terveyshaittojen estäminen edellyttäisi, että syöpyvät materiaalit jouduttaisiin vaihtamaan 3—5 vuoden välein. Tämä ei ole realistinen, tarkoituksenmukainen ja taloudellisesti ja ekologisesti kestävä, myös kiertotalousnäkökulma huomioiva toimintatapa.

(16) Lopuksi suuri valiokunta kiinnittää huomiota ympäristövaliokunnan lausunnossaan esittamiin huomioihin siitä, ettei ehdotuksien valmistelu ole ollut riittävällä tavalla avointa ja luottamusta herättävää eikä se ole vastannut EU:n paremman sääntelyn periaatteita näyttöön perustuvasta ja läpinäkyvästä EU-lainsäädännöstä. Ympäristövaliokunnan ja sosiaali- ja terveysvaliokunnan lailla suuri valiokunta katsoo, ettei alemman asteisella sääntelyllä tulisi tosiasiallisesti muuttaa voimassa olevan lainsäädännön keskeistä sisältöä ja aiheuttaa sitä kautta perusteettomia, ennakoimattomia, laajakantoisia ja pitkäkestoisia kielteisiä taloudellisia ja muita vaikutuksia kansalaisille ja yrityksille. Juomavesidirektiiviin perustuvilla alemman asteisella sääntelyllä tulee antaa vain tieteelliseen tietoon perustuvia teknisiä säädöksiä ja niiden tulee perustua terveydellisten haittojen vähentämiseen.

(17) Suuren valiokunta toistaa ylivaalikautisen kantansa siitä, että kaikessa EU-sääntelyssä on varmistettava sen selkeys, oikeasuhtaisuus ja johdonmukaisuus. Kaiken EU-sääntelyn on aina perustuttava luotettavaan tieteelliseen tietoon sekä perusteellisiin vaikutusarviointeihin, joissa on otettu huomioon myös jäsenvaltiokohtaiset vaikutukset. Suuri valiokunta pitää välttämättömänä, että edellä esitettyjä periaatteita noudatetaan myös komission valmistellessa täytäntöönpanosäädöksiä ja delegoituja asetuksia. Muunlainen toiminta vaarantaa EU:n legitimitetin ja uskottavuuden sekä luottamuksen siihen, että jäsenvaltioita kohdellaan tasapuolisesti.

Valiokunnan lausunto SuVL 8/2023 vp

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Suuri valiokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan ja pitää valtioneuvoston toimintalinjaa neuvotteluissa perusteltuna.

Helsingissä 24.11.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Heikki Autto kok

1. varapuheenjohtaja Laura Huhtasaari ps

jäsen Sanna Antikainen ps

jäsen Eva Biaudet r

jäsen Juho Eerola ps

jäsen Ritva Elomaa ps

jäsen Elisa Gebhard sd

jäsen Ville Kaunisto kok

jäsen Kimmo Kiljunen sd

jäsen Jani Kokko sd

jäsen Katri Kulmuni kesk

jäsen Helena Marttila sd

jäsen Susanne Päivärinta kok

jäsen Onni Rostila ps

jäsen Aura Salla kok

jäsen Saara-Sofia Sirén kok

jäsen Eerikki Viljanen kesk

varajäsen Timo Furuholm vas

varajäsen Inka Hopsu vihr

varajäsen Antti Kurvinen kesk

varajäsen Jani Mäkelä ps

varajäsen Anders Norrback r

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Anna Sorto